

Лекція № 4. МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ (ОЕСР, ЄАВТ, ОБСЄ)

Мета: визначити сутність, функції та причини виникнення міждержавних міжнародних організацій; проаналізувати особливості діяльності Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР-OECD), Європейська асоціація вільної торгівлі (ЕАВТ-EAFT), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ).

План

1. Міждержавні міжнародні організації: сутність, функції та причини виникнення
2. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР-OECD): сутність, структура, керівні органи.
3. Європейська асоціація вільної торгівлі (ЕАВТ-EAFT): сутність, цілі, структура, функції.
4. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ-): історія створення, організаційна структура, договірно-правова база діяльності.

Основні поняття терміни і поняття

Міждержавна міжнародна організація, Організація економічного співробітництва та розвитку, Європейська асоціація вільної торгівлі, Організація з безпеки та співробітництва в Європі

Основні теоретичні положення

1 Міждержавні міжнародні організації: сутність, функції та причини виникнення

Сутність міжнародних міждержавних організацій (МЕО) визначається офіційною участю в їхній діяльності держав та урядів, а також важливістю завдань, які вирішуються. Уряди, як правило, розглядають членство в МО як один з головних засобів здійснення своєї зовнішньої політики, оскільки:

- в структурі МЗС усіх держав є відділи, які займаються співробітництвом з міжнародними організаціями;
- членські внески в міжнародні урядові організації становлять окрему статтю державних витрат на зовнішню політику;
- при багатьох урядових організаціях створені спеціальні постійні представництва держав. Можна виділити два типи МЕО залежно від широти компетенції:

1) загальноекономічні – до них відносять ЄС, ОЕСР, Ліга Арабських держав (ЛАД), Економічна співдружність держав Західної Африки (ЕКОВАС), Латино-американська економічна система (ЛАЕС), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Азіатсько-Тихоокеанське економічне співтовариство (АТЕС).

2) галузеві організації, тобто працюють у певній сфері:

– в галузі промисловості та будівництва – ЮНІДО, ОПЕК, Європейське співтовариство з атомної енергетики (Євратом), Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС);

– в галузі сільського господарства – ФАО, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР);

– в галузі транспорту і зв'язку – Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Міжнародна морська організація (ММО), Організація співробітництва залізниць (ОСЗ), Європейське космічне агентство (ЕКА), Всесвітній поштовий союз (ВПС);

– в галузі фінансів і кредиту – МВФ, МБРР, Африканський банк розвитку, Банк міжнародних розрахунків (БМР);

– в галузі міжнародної торгівлі – СОТ, Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ).

Міжнародні міждержавні організації виконують певні функції, тобто сукупність дій і процесів діяльності спрямованих на здійснення завдань організації. Функції МЕО – це сукупність дій і процесів діяльності, спрямованих на здійснення завдань організації. Основна функція МЕО полягає в пошуку сфери спільних інтересів. Існують також спеціальні функції:

– регулююча – це встановлення для держав певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають певне морально- етичне, юридичне чи інше значення;

– оперативна – реалізація за допомогою прийнятих рішень. Різновидом цієї функції є контрольна функція;

– інформаційна функція – надання членам інформації статей, коментарів, оглядів;

– консультативна – надання членам консультативних послуг. Названі вище функції міжнародних міждержавних організацій взаємозалежні і взаємопов'язані. Вони повинні здійснюватися в суворій відповідності із статутними принципами діяльності організації, а також компетенцією її структурних підрозділів. МЕО створюються на основі узгодженого волевиявлення держав, зафіксованого в міжнародній угоді або в рішенні вже існуючої організації. Створення організації складається з таких процедур:

1) прийняття установчого документа;

2) формування структури;

3) скликання головного органу.

Установчі документи міжнародних організацій визначають їхню компетенцію, тобто об'єкт або сферу діяльності, та повноваження, необхідні

для виконання завдань. Формування структури міжнародної організації здійснюється спеціально створеними підготовчими органами на основі окремої міжнародної угоди або додатка до статуту організації, що створюється, або на основі резолюції іншої міжнародної організації. Ці документи визначають склад підготовчого органу, його компетенцію і функції, які полягають у розробці проектів правил процедури майбутніх органів організації, створенні штаб-квартири, складанні порядку денного для головних органів, підготовці документів і рекомендацій, що стосуються порядку денного. Скликання головних органів і початок функціонування завершують процес створення міжнародної організації. Держави, що не є членами міжнародної організації, можуть надсилати своїх спостерігачів для участі в роботі органів організації, можуть надсилати своїх спостерігачів для участі в роботі органів організації, якщо це допускається її правилами, і створювати місії постійних спостерігачів. Припинення дії організації – це теж волевиявлення, яке реалізується через підписання протоколу про припинення діяльності або розпуск. Фінансові кошти міжнародної організації складаються переважно з внесків держав-членів і витрачаються на спільні потреби. Сукупність органів міжнародної організації, з якої складається її організаційна структура, створюється на основі установчого документа міжнародної організації і наділяється відповідною компетенцією, повноваженнями і функціями. Для кожного органу визначається відповідна внутрішня структура, склад, порядок прийняття рішень, а в установчих документах вказується його правовий статус. Міжурядові органи складаються з представників держав-членів, які мають повноваження діяти від імені своїх урядів. Міжпарламентські органи складаються з учасників, які або обираються населенням країн-членів шляхом загальних прямих виборів, або призначаються національними парламентами. Адміністративні органи складаються з посадових осіб, що перебувають на службі в міжнародній організації і підпорядковані тільки їй. Арбітражні, судові органи і комітети експертів складаються з осіб – спеціалістів, яким надані певні повноваження. Сучасні міждержавні організації мають досить складну організаційну структуру, адекватну цілям і масштабам діяльності. Водночас майже всі вони мають у своїй структурі три типи органів: вищі, виконавчі та адміністративні. У структурі окремих МЕО можуть працювати також комітети, комісії та юридичні органи. Вищі органи міждержавних організацій мають сесійний характер, скликаються один-два рази на рік. Вирішують питання прийняття в організацію, ліквідації членства, формування виконавчих органів тощо. Виконавчі органи мають постійний характер. Вони забезпечують безперервність роботи, контроль за виконанням рішень вищих органів, підготовку рішень, вирішують бюджетні питання тощо. Адміністративні органи (секретаріати) повинні висвітлювати діяльність організації, організаційні конференції, звіти, публікації.

Основними міждержавними економічними організаціями є: Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР); Європейський Союз (ЄС); Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ); Європейський економічний

простір (ЄЕП); Центральноєвропейська ініціатива (ЦЄІ); Рада держав Балтійського моря (РДБМ); Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС); Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН); Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС); Ліга арабських держав (ЛАД); Рада арабської економічної єдності (РАЕС); Карибське співтовариство і Карибський спільний ринок (КАРІКОМ).

2 Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР-ОЕСД): сутність, структура, керівні органи

Організація економічного співробітництва і розвитку Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) була створена в 1961 р. на основі Конвенції і в політичному, організаційному та юридичному сенсі стала наступницею Організації європейського економічного співробітництва, заснованої в 1948 р. 16 для реалізації «плану Маршалла». Нині ОЕСР – єдина офіційна міжнародна економічна організація широкого профілю, яка об'єднує не тільки кількісно значну й відносно однорідну групу держав, а й практично всі розвинуті країни. Згідно з Конвенцією щодо створення ОЕСР її основними цілями є: сприяння розвитку світової економіки забезпеченням оптимального економічного розвитку зростання зайнятості і підвищення рівня життя за збереження фінансової стабільності держав-членів; стимулювання зростання економічного та соціального добробуту в регіоні ОЕСР шляхом координації політики держав-членів координація допомоги держав ОЕСР країнам, що розвиваються. До складу організації входять 29 країн: Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Республіка Корея, США, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Швейцарія і Японія. У роботі ОЕСР беруть участь Комісія ЄС (згідно з протоколом, підписаним одночасно з Конвенцією про створення ОЕСР), а також представники ЄАВТ, ЄОВС і Євроатому. За роки існування ОЕСР перетворилась в один з основних центрів розробки погодженої економічної стратегії держав-членів щодо широкого кола як внутрішніх, так і зовнішніх проблем господарського розвитку. Це обумовило розгалужену організаційну структуру, яка складається з ради, виконавчого комітету, комітетів, робочих груп та експертних комісій, міжнародного секретаріату, департаментів, центру зі співробітництва з європейськими перехідними економіками, інших автономних і напівавтономних органів. Вищим органом ОЕСР є Рада, до складу якої входить по одному представникові від кожної країни. Раз на рік відбувається сесія Ради на рівні міністрів іноземних справ і фінансів (зовнішньої торгівлі) країн-учасниць. Рішення Ради приймаються консенсусом і, як правило, мають характер рекомендацій. Безпосередньо Раді підпорядковані виконавчий та бюджетний комітети. Постійними членами виконавчого комітету, що складається з 14 членів, є представники держав «Великої сімки» (США, Канада, Франція, Німеччина, Великобританія, Італія,

Японія), решта сім членів щорічно призначаються на ротаційній основі. Він контролює діяльність ОЕСР і готує засідання Ради. Понад 150 комітетів, робочих груп та експертних комісій займаються широким колом економічних та соціальних проблем. Умовно їх можна поділити на кілька груп:

- комітети та комісії, що займаються розробкою загальноекономічної політики на чолі з відповідним комітетом, який здійснює моніторинг країн-учасниць ОЕСР за загальноекономічним та фінансовим станом;
- комітети, що в тісному контакті з ГАТТ-СОТ, ЮНКТАД та іншими організаціями розглядають питання світової торгівлі та торговельної політики;
- органи управління розвитком самих країн-членів (промисловість, сільське господарство, підготовка кадрів тощо):
- комітети та комісії з координації діяльності ОЕСР для надання допомоги країнам, що розвиваються, та європейським країнам з перехідною економікою.

Важливу роль у діяльності ОЕСР відіграє Комітет сприяння розвитку, який є спеціалізованим комітетом і займається розглядом питань І політики падання допомоги державам-членам; забезпечення необхідного обсягу ресурсів, які можуть бути надані країнам, що розвиваються; надання підтримки країнам з метою забезпечення їхнього стабільного розвитку. В 1993 р. до списку країн, що отримують офіційну допомогу в розвитку, були включені країни Центральної і Східної Європи. В 1995 р. був прийнятий документ «Партнерство в галузі розвитку в світі, що змінився», в якому визначені основні напрями зусиль держав-членів з підтримки стабільного економічного розвитку. У 1990 р. в структурі секретаріату ОЕСР було створено новий підрозділ – центр із співробітництва з європейськими перехідними економіками, яким керує директор у ранзі помічника Генерального секретаря. Центр створено з метою розв'язання таких проблем: – планування і координація діяльності ОЕСР для підтримки економічних реформ у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ); – організація діалогу між ОЕСР та країнами ЦСЄ. а також вивчення можливостей залучення їх до діяльності ОЕСР: – стимулювання співробітництва ЦСЄ з міжнародними організаціями; – підготовка керівних кадрів для країн ЦСЄ. Діяльність Центру відбувається у двох основних напрямках: 1) загальна робоча програма для 13 країн (Албанії, Болгарії, Естонії, Казахстану, Латвії, Литви, Монголії, Росії, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщини, України); 2) спеціальна програма, що пропонує рамочні умови співробітництва з ОЕСР країнам, які успішно здійснюють ринкові реформи. Центр організовує і проводить семінари з таких питань: економічний розвиток і структурна перебудова; конкуренція; ринок праці; банки і соціальна політика; банківська справа і фінансова система; оподаткування, торгівля, інвестиції, промисловість, сільське господарство; енергетика, освіта; навколишнє середовище; статистика. Секретаріат очолює Генеральний секретар, який призначається Радою на п'ять років. У його складі працюють 13 директорів, які за своєю спеціалізацією відповідають основним комітетам з економіки,

статистики, охорони навколишнього середовища, співробітництва в галузі розвитку, торгівлі, фінансів тощо. Фінансування організації здійснюється за рахунок внесків її членів. ОЕСР має офіційні відносини з багатьма міжнародними організаціями, зокрема з МОП, ЮНЕСКО, МВФ, СОТ, ЮНКТАД. У рамках ОЕСР створено кілька автономних організацій: Міжнародне енергетичне агентство (1974 р.), Агентство з ядерної енергії (1972 р.), Центр досліджень і нововведень у галузі освіти (1968 р.), Центр розвитку ОЕСР (1962 р.). ОЕСР регулярно розповсюджує аналітичні та статистичні матеріали (в тому числі на електронних носіях), спеціальні монографії, журнали, серійні видання, економічні звіти та прогнози, технічні та статистичні бюлетені, матеріали конференцій тощо. За час існування організації обсяг зовнішньої торгівлі її країн-членів збільшився більше ніж у 40 разів.

3 Європейська асоціація вільної торгівлі (ЕАВТ-ЕАФТ): сутність, цілі, структура, функції

Європейська асоціація вільної торгівлі (ЕАВТ) створена у 1960 р. на основі Стокгольмської конвенції. На відміну від ЄС, ЕАВТ є регіональним економічним угрупованням із збереженням суверенних прав країн-членів і відсутністю наднаціональних інститутів. Великобританія, котра спочатку не приєдналася до шести країн Європейського співтовариства, з власної ініціативи організувала ЕАВТ, членами якої у різні роки були Австрія, Великобританія, Данія, Ісландія, Ліхтенштейн, Португалія, Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція. В подальшому Австрія, Великобританія, Данія, Португалія, Фінляндія, Швеція вийшли з ЕАВТ і приєдналися до Європейського співтовариства. Сьогодні ЕАВТ налічує чотири країни-учасниці. Штаб-квартира організації знаходиться в Женеві. В Брюсселі діє відділення організації.

Мета організації:

- сприяти стійкому зростанню економіки, фінансової стабільності, раціональному використанню ресурсів;
- сприяти розширенню світової торгівлі і послідовному усуненню торгових бар'єрів;
- розвивати торгівлю в умовах добросовісної конкуренції;
- сприяти забезпеченню повної зайнятості населення, підвищенню рівня життя в країнах-членах.

У торгівлі між країнами-членами ЕАВТ скасовані всі мита, але зберігаються зовнішні митні тарифи. ЕАВТ наляє можливість використовувати режим вільної торгівлі між різними економічними угрупованнями, регіонами та окремими країнами. Як твердять західні експерти, ЕАВТ – унікальне явище на європейському просторі, оскільки, з одного боку, є своєрідним трампліном для вступу в ЄС, з іншого – об'єднує й ті країни, які на першому етапі не виявляють бажання набути членства в ЄС.

Організаційна структура ЄАВТ представлена: Радою, постійними комітетами та секретаріатом. Рада – вищий орган, що контролює дотримання положень Конвенції, має повноваження приймати рішення з усіх питань політики ЄАВТ, пов'язаних з Конвенцією, може вносити поправки в її текст за певних умов. Рада утворюється з представників країн-членів. Кожна країна делегує до Ради одного представника, який має один голос. Рішення, як правило, приймаються на основі одноголосності, за винятком окремих випадків, коли Конвенція дозволяє приймати рішення більшістю голосів. Рада збирається двічі на місяць на рівні голів постійних делегацій в ЄАВТ і двічі на рік на рівні міністрів. У ЄАВТ Радою утворені й функціонують кілька постійних комітетів (економічний, з питань походження товарів і митних питань, торгівлі, консультативний, комітет парламентарів, бюджетний, економічного розвитку, сільського господарства і рибальства) і спеціальні групи експертів. Консультативний комітет, до складу якого входять представники промисловості, торгівлі, профспілок та інших секторів, функціонує самостійно. Комітет парламентарів виконує роль дорадчого органу і центру обміну інформацією між ЄАВТ і національними парламентами. Секретаріат, яким керує Генеральний секретар та його заступник не володіє виконавчою владою. Він забезпечує роботу Ради, комітетів і робочих груп. Секретаріат складається з шести відділів, які займаються питаннями торгової політики, права, інтеграції, друку й інформації, адміністрації Відділення у Брюсселі відповідає за підтримку постійних контактів з ЄС, займається всіма питаннями, пов'язаними з Європейським економічним простором. Європейський економічний простір Європейський економічний простір (ЄЕП) створений у травні 1992 р. в результаті дворічних переговорів між ЄАВТ та ЄС, які підписали угоду про Європейський економічний простір (ЄЕП), що утворив величезний ринок. Угода набрала чинності в 1994 р., і її положення застосовуються на практиці 18 державами-учасниками. Згідно з підсумками проведеного в 1992 р, референдуму Швейцарія не ратифікувала цієї угоди. 20 Угода про ЄЕП передбачала вільне пересування товарів, послуг, капіталів та людей; узгодження політики в галузі економіки, наукових досліджень, споживання, навколишнього середовища, соціальної політики, освіти; створення правової системи для реалізації спільних норм і правил. У рамках ЄЕП були укладені двосторонні угоди між країнами-членами ЄС і ЄАВТ про імпорт певних видів сільськогосподарської продукції; двосторонні угоди про риболовство між ЄС і Ісландією, між ЄС і Норвегією; прийняті дві декларації про спрощення прикордонного контролю і активізацію політичного діалогу. Спільними органами ЄЕП є: Рада ЄЕП – вищий політичний орган і Об'єднаний комітет ЄЕП, який відповідає за поточні справи. Крім цього, функціонують два дорадчих органи: Консультативний комітет ЄЕП і Об'єднаний парламентський комітет.

4 Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ-): історія створення, організаційна структура, договірно-правова база діяльності

ОБСЄ є регіональною міжнародною міжурядовою організацією, що формується. З погляду міжнародного права ОБСЄ на сьогодні є політичним утворенням, оскільки її установчі документи є не міжнародно-правовими, а політичними угодами.

Основні цілі ОБСЄ – створення умов для проведення консультацій, прийняття рішень зі співробітництва держав-учасниць у Європі; зміцнення добросусідських відносин, заохочення укладання двосторонніх, регіональних і загальноєвропейських угод між державами-учасницями; сприяння широкому застосуванню своїх принципів і розвитку свого потенціалу у сфері діяльності з вирішення конфліктів, регулювання криз, підтримання миру та подолання наслідків конфліктів; підвищення безпеки та стабільності шляхом контролю над озброєнням, роззброєння та зміцнення довіри та безпеки на всьому просторі ОБСЄ і на рівні окремих регіонів; захист прав людини й основних свобод; поглиблення співробітництва між державами-учасницями з метою налагодження міцної ринкової економіки у всіх країнах регіону ОБСЄ.

Організаційна структура ОБСЄ. Вищим органом ОБСЄ є Нарада голів держав і урядів. Вона скликається раз на два роки, встановлює пріоритети та надає орієнтири на вищому політичному рівні. Кожній Нараді голів держав і урядів передують Конференції з огляду. Рада міністрів є центральним директивним та керівним органом. Збирається на рівні міністрів закордонних справ не менше одного разу на рік. Керівна рада в період між зустрічами Ради міністрів відповідає за загальний огляд, управління та координацію діяльності Організації; обговорює та формулює керівні принципи політичного та загального бюджетного характеру. Складається із представників держав-учасниць на рівні директорів політичних департаментів або на відповідному їй рівні. Також збирається в якості Економічного форуму. Постійна рада – основний постійно діючий орган, створений для надання політичних консультацій і прийняття поточних рішень. Він також може скликатися при виникненні надзвичайних обставин. До його складу входять постійні представники держав-учасниць. Парламентська асамблея “складається із представників парламентів країн, що підписали Гельсінський Заключний акт 1975 р. і Паризьку хартію 1990 р. та беруть участь у Нараді з безпеки та співробітництва в Європі”.

Загальне керівництво оперативною діяльністю Організації здійснюється Діючим Головою. Як правило, цей пост обіймає міністр закордонних справ держави, у якій проходило останнє засідання Ради міністрів. Термін повноважень Діючого Голови зазвичай складає один календарний рік. Генеральний Секретар – головна адміністративна особа. Він надає підтримку Діючому Голові, керує роботою Секретаріату.

Бюро з демократичних інститутів і прав людини (знаходиться у Варшаві) сприяє обміну інформацією та розширенню співробітництва держав-учасниць у сфері людського виміру та становлення демократичних інститутів, контролює виконання зобов'язань у сфері людського виміру.

Верховний комісар у справах національних меншин забезпечує попередження та негайне реагування на напружені ситуації, пов'язані із захистом прав національних меншин.

Форум із безпеки та співробітництва в Європі створений як постійно діючий орган для надання регулярних консультацій щодо контролю над озброєнням, роззброєнням і активізації співробітництва з питань, пов'язаних із безпекою.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення міждержавної організації?
2. Назвіть найвпливовіші на сьогодні міждержавні організації.
3. Дайте визначення основної спеціальної функції міждержавних організацій.
4. Охарактеризуйте виконавчі органи міждержавних організацій.
5. Яка компетенція адміністративних органів міждержавних організацій?
6. Які цілі, функції і структура ОЕСР?
7. Розкрийте роль ОЕСР, яку вона відіграє в міжнародному співтоваристві.
8. Дайте характеристику ЄАВТ.
9. Дайте характеристику ОБСЕ і відносини України з нею на сучасному етапі.
10. Охарактеризуйте існуючий механізм співробітництва між неурядовими та міждержавними організаціями.

Література:

1. Мокій А. І. Міжнародні організації [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець ; М–во освіти і науки України, Вищ. навч. закл. УКООПСІЛКИ "Львів. комерц. акад.". – К. : Центр учбової л–ри, 2011. – 279 с
2. Юрійчук Є. П. Електоральна та референдна легітимація влади на пострадянському просторі: зовнішньополітичні аспекти [Текст] : монографія / Є.П. Юрійчук ; М–во освіти і науки, молоді та спорту України, Чернів. нац. ун–т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : ЧНУ, 2012. – 479 с.
3. Чекаленко Л. Д. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЕ) [Текст] = Organization for security and cooperation in Europe (OSCE) : навч.-метод. вид. / Л.Д. Чекаленко ; за наук. ред. Н. О. Татаренко ; МЗС України, Дип. акад. України. – К. : Дип. акад. України при МЗС України, 2012. – 75 с.